

Ontwerpprincipe 1: strategie-instructie

Hoe werkt het en waarom?

Een strategie gaat over wat iemand moet doen, hoe, waarom en wanneer. Soms heeft een schrijfstrategie de vorm van tekst-ingredienten (bv. eerst inleiding met daarin..., dan alinea waarin...) en soms heeft een schrijfstrategie de vorm van een aanpak of proces (zoals een aanpak voor plannen van tekst, structureren, reviseren). Sommige strategieën zijn gerelateerd aan een specifiek genre of een specifiek vak. Een voorbeeld van een strategie kan dit illustreren. De PLAN WRITE strategie (De La Paz, 1999; zie kader hieronder) kan gebruikt worden voor het schrijven van beschouwende teksten in de onderbouw van het voorgezet onderwijs. De strategie bestaat in feite uit twee delen: gericht op plannen en op het daadwerkelijke schrijven. Bovendien bevat de strategie zowel ingrediënten voor een tekst (bv. "exiting 10.000 dollar words") als aanpakken voor het schrijven (bv. "list main ideas").

P	Pay attention to the prompt
L	List main ideas
A	Add supporting ideas
N	Number your ideas
W	Work from your plan to develop your thesis statement
R	Remember your goals
I	Include transition words for each paragraph
T	Try to use different kinds of sentences
E	Exiting, interesting 10.000 dollar words

Kader 2.1 PLAN WRITE strategie (De La Paz, 1999)

Strategie-instructie gaat dus om instructie ten aanzien van een strategie. Dit is effectief omdat wanneer leerlingen een nieuwe schrijfstrategie goed leren, ze die zelfstandig kunnen toepassen in nieuwe schrijftaken.

Strategie-instructie is het meest effectief als het aangeboden wordt via de volgende zes stappen (Harris & Graham, 1996):

1. achtergrondkennis over strategie activeren
2. bespreken van de strategie
3. modelleren van de strategie
4. onthouden van de strategie
5. ondersteunen van de strategie
6. onafhankelijk gebruik van de strategie

Het activeren van achtergrondkennis is van belang zodat leerlingen weten wat het doel en het nut van de strategie is en zicht krijgen op wat ze al wel en niet weten of kunnen. Bij het bespreken van de strategie leren de leerlingen expliciet wat de strategie inhoudt. Door het modelleren laat de docent zien hoe de strategie gebruikt kan worden. Vervolgens is het van belang dat een leerling de strategie onthoudt. Dit kan bijvoorbeeld door het inzetten van 'mnemonics' of acroniemen. Dit zijn woorden waarbij elke letter staat voor een stap in de strategie, zoals in het bovenstaande voorbeeld PLAN WRITE. Daarna oefent de leerling (bijvoorbeeld in groepjes) met de strategie ondersteund door

bijvoorbeeld hulpkaarten, schrijfkaders en schema's. Tenslotte gaan de leerlingen de strategie helemaal zelfstandig toepassen.

Modelleren

Zoals beschreven vormt modelleren een onderdeel van de strategie-instructie. Modelleren is het voordoen van de strategie door de docent (Fidalgo, 2014), of in sommige gevallen door een medeleerling (peer). Dit kan 'live' gebeuren worden of via video. Het voordeel van modelleren is dat de strategie 'in actie' wordt gedemonstreerd; daardoor wordt de strategische kennis verbonden met de echte taak. Een ander voordeel is dat leerlingen zich kunnen concentreren op het kijken en leren zonder tegelijkertijd zelf te hoeven schrijven. Bovendien stimuleert modelleren motivatie en geloof-in-eigen-kunnen van leerlingen.

Er is wel een aantal voorwaarden waaraan voldaan moet worden wil modelleren effectief zijn. Ten eerste, het model (de docent of de medeleerling) moet hardop denken zodat de leerlingen het denkproces van het model kunnen volgen. Ten tweede, de leerlingen moet gefocust zijn op belangrijke aspecten van het gemodelde gedrag. Soms kan het hierbij helpen om contrasterende modellen te laten zien; de aandacht gaat dan naar het contrast. Ten derde, de leerlingen moeten zich kunnen herkennen in het model. Om meer op leerlinggedrag te lijken zou een model af en toe fouten kunnen maken die vervolgens gecorrigeerd worden. Ten vierde, de leerlingen moeten actief kijken, wat aangemoedigd zou kunnen worden door hen het modelgedrag te laten evalueren of analyseren (bv. door plenair nabespreken van gemodelled gedrag). Tenslotte moeten leerlingen na het kijken gelegenheid krijgen om samen en zelf te oefenen met een vergelijkbare taak en daar feedback op te krijgen.

Bij de praktisch uitvoering van modelleren in de klas is het belangrijk dat modelleren eerst aangekondigd wordt, omdat leerlingen modelleren doorgaans niet gewend zijn. Ook moeten de strategieën in herinnering worden geroepen. Vervolgens kan de docent op basis van een vooraf gemaakt script of direct het strategiegebruik voordoen. Enige dramatisering kan nodig zijn om de aandacht van de leerlingen vast te houden. Tenslotte is het belangrijk om na te denken over vragen als: Wat ziet de leerling tijdens deze modelleren fase? Kan de leerling meekijken naar de tekst-in-woording? Is er tijdens het modellen interactie tussen de docent (het model) en de leerlingen?

Wetenschappelijk bewijs

Graham en Perin (2007) vonden in hun meta-studie dat strategie instructie een erg effectieve instructievorm is als het gaat om het verbeteren van de schrijfvaardigheid van leerlingen. Als de ideale volgorde van zes stappen gevolgd wordt is het effect zelfs nog sterker. Er zijn verschillende experimentele studies uitgevoerd waarbij de strategie instructie procedure werd toegepast en waarbij acroniemen werden ingezet in zowel primair onderwijs (bijvoorbeeld: Fidalgo & Torrance, in press), voortgezet onderwijs (bijvoorbeeld: De la Paz, 2005; De La Paz & Felton, 2010) en hoger onderwijs (bijvoorbeeld: Kara & Rijlaarsdam, 2014). In het geval van De la Paz (2005) was de strategie specifiek gericht op het genre argumenteren bij het vak geschiedenis. Martinez, Mateo en Martin (2015) beschrijven dat een strategie ook samen door de docent en de leerlingen ontwikkeld kan worden. Leerlingen uit het primair onderwijs maakten samen met de docent een hulpkaart om synthese-teksten te schrijven voor het vak geschiedenis.

Praktische voorbeelden

Voorbeeld 1: gebruik strategieën

In het onderzoek van De La Paz (2005) moesten leerlingen (klas 2 VO) een argumentatieve tekst schrijven op basis van historische bronnen met conflicterende standpunten. Er was in dit geval sprake van samenwerking tussen de docent geschiedenis en de taaldocent; beiden verzorgden delen van de lessenserie. Leerlingen leerden een strategie voor de analyse van historische bronnen, met onder meer vragen naar achtergronden van de auteur van de bron en de betrouwbaarheid van de bron.

Daarnaast kregen de leerlingen de schrijfstrategie STOP DARE aangeboden (STOP: Suspend judgement, Take a side, Organize ideas, Plan; DARE: Develop topic sentence, Add supporting ideas, Reject an argument other side, End with conclusion). Modelleren door de docent en het samen en alleen oefenen vonden plaats aan de hand van historische onderwerpen. Tevens gebruikten de leerlingen een essay-structuur-schema.

Voorbeeld 2: modelleren

Bij geschiedenis moeten leerlingen onder andere leren om een standpunt in te nemen in hedendaagse kwesties waarin het verleden een rol speelt. Zo geeft een docent geschiedenis zijn 5 havo-leerlingen de opdracht via een brief te reageren op een boek waarin de auteur beweert dat Nederlanders medeschuldig zijn aan de Jodenvervolging. Deze opdracht vraagt leerlingen na te denken over vragen als: ben je het met de auteur eens of niet, hoe onderbouw je je standpunt, en hoe giet je dit alles in een briefvorm? De docent deed hardop denkend voor (modelleren) hoe hij zelf de brief zou schrijven. Hij ging achter de computer zitten en modelleerde hoe hij zou starten bij het schrijven van een dergelijke brief. De leerlingen konden via het smartboard meekijken hoe de tekst verscheen op zijn scherm.

“Geachte heer Vuijsje”, zo heet die man. Komma, witregel er tussen. Ik denk altijd, hoe zal ik beginnen? Ik begin met de aanleiding van de brief. En dan zou ik heel goed kunnen beginnen met: “onlangs las ik uw boek Tegen beter weten in”. Dat is de eerste zin. Dan moet ik eigenlijk iets over het boek gaan zeggen, die man weet anders niet goed waarover ik schrijf. Wat doet die man in dat boek? Hij gaat ons iets duidelijk maken. Dus: “u probeert in uw boek duidelijk te maken..”. Wat maakt die man eigenlijk duidelijk? Hoe kan ik dat in één zin zeggen? “...dat Nederlanders schuldig zijn aan de dood van duizenden Joden.” Even kijken. Is dat zo een mooie zin geworden? Wacht, ik zie wat raars er in. Schuldig zijn. Ze zijn natuurlijk nooit alleen schuldig geweest. Ze zijn medeschuldig. Dus even teruglezen steeds, anders wordt het een heel raar verhaal. “Toen ik uw boek las..” etc.

Leerlingen stelden tussendoor vragen of kwamen met alternatieve voorstellen of vragen:

Leerling: Heer [in: “Geachte heer Vuijsje”], moet dat niet met een hoofdletter?

Docent: Wie denkt van wel? (handen worden opgestoken). De meerderheid denkt van niet..

Na een tijdje stopte de docent en vroeg zich hardop af hoe hij verder moest. De leerlingen kregen 1 minuut de tijd om zelf de volgende zin te produceren. De zinnen van twee leerlingen werden ingetypt en de andere leerlingen konden met behulp van gekleurde kaartjes laten zien welke zin zij het beste vonden. De zin met de meeste stemmen bleef staan. De docent vroeg aan de leerlingen om hun keuze voor de ene of voor de andere zin mondeling te beargumenteren. Deze procedure herhaalde zich nogmaals voor de daaropvolgende zin.

Voorbeeld 3: hardop denken

Twee docenten maatschappijwetenschappen wilden hun leerlingen uit 5-havo en 6-vwo beter voorbereiden op het formuleren van antwoorden bij examenvragen, met name op vragen waarbij leerlingen moesten maatschappelijke verschijnselen verklaren of met elkaar vergelijken. Zij lieten de leerlingen in drietallen een strategie oefenen. Eén leerling was de hardop-denker, één leerling was de aanpak-checker en een derde leerling was de inhoud-checker. De aanpak-checker ging na of de stappen van de aangeboden strategie voor open toetsvragen beantwoorden (verklaren en vergelijken) werd gehanteerd en de inhoud-checker ging na of er ook inhoudelijk juist met de vakinhoud werd omgegaan. De checkers gaven feedback aan de hardop denkers, waarna rollen wisselden.

Voorbeeld 4: gebruik van hulpmaterialen

Een docente aardrijkskunde wilde haar brugklasleerlingen leren om een vergelijking te maken tussen twee gebieden. Ze ontwikkelde hiervoor een schrijfkader (zie Kader 2.2) waarin een tekststructuur en beginzinnen werden gegeven, en ook suggesties voor te gebruiken signaalwoorden. Ze maakte gebruik van strategie instructie en deed via modellering voor hoe het schrijfkader gebruikt kon worden. Vervolgens oefenden de leerlingen zelf met dit kader.

Ik heb vergeleken	Gebieden of regio's noemen	Te gebruiken signaalwoorden:
.....		
Op het gebied van.....	Onderwerpen noemen	Ook
.....		En
Ik heb daarbij gezien dat bij het onderwerp.....	Beschrijven van de verschillen tussen de gebieden bij onderwerp 1	Daarentegen
..... de regio.....		Maar
.....		Terwijl
en de regio		
.....		
En dat bij het onderwerp.....de regio	Beschrijven van de verschillen tussen de gebieden bij onderwerp 2	
.....		
De regio		
.....		
Bij het onderwerp	Beschrijven van de verschillen tussen de gebieden bij onderwerp 3	
De regio.....		
De regio		
.....		
Bij het onderwerp	Beschrijven van de verschillen tussen de gebieden bij onderwerp 4	
De regio.....		
De regio		
.....		
Mijn conclusie luidt dat	Formuleer een voorkeur of een opvallend verschil of een opvallende overeenkomst en licht je keuze toe.	
.....		
.....		

Kader 2.2. Schrijfkader voor het maken van een vergelijkende opdracht bij aardrijkskunde